

90 χρόνια μετά: Επιστροφή στον Λένιν;

barikat

Με αφορμή το γεγονός ότι σαν σήμερα, ενενήντα χρόνια πριν, στις 21 Ιανουαρίου 1924, πέθανε ο Βλαντιμίρ Ίλιτς Ιουλιάνοφ, γνωστός σε όλους ως Βλαντιμίρ Ίλιτς Λένιν, δημοσιεύουμε ένα μικρό σχόλιο, καθώς και ένα απόσπασμα από το έργο του Ντάριο Φο "Ο εργάτης ξέρει τριακόσιες λέξεις, το αφεντικό χίλιες", στο οποίο εμφανίζεται ο Μαγιακόφσκι να απαγγέλει μπροστά σε εργάτες ένα ποίημα του για το θάνατο του Λένιν.

Το ρεύμα του οποίου βασική φιγούρα υπήρξε ο Λένιν γεννήθηκε στο 2ο συνέδριο του ΡΣΔΕΚ (ρωσικό σοσιαλδημοκρατικό εργατικό κόμμα) τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1903. Ένα συνέδριο που ξεκίνησε στις Βρυξέλες και μετά (λόγο καταδίωξης από την αστυνομία) συνεχίστηκε στο Λονδίνο και στο οποίο πήραν μέρος αντιπρόσωποι από 25 οργανώσεις. Στο συγκεκριμένο συνέδριο έγινε και η περίφημη διάσπαση μεταξύ μπολσεβίκων-μενσεβίκων.

Αυτό που μπορεί σήμερα να φανεί κάπως παράξενο είναι το γεγονός ότι η διαφωνία υπήρξε σε ένα θέμα που στην σημερινή διάλεκτο έχει επικρατήσει να ονομάζουμε «οργανωτικό». Στο πρόγραμμα υπήρξε συμφωνία. Η διαφωνία εμφανίστηκε σε ένα ζήτημα του καταστατικού και συγκεκριμένα στο τι σημαίνει μέλος. Υπήρξαν δύο προτάσεις. Η πρόταση του Λένιν:

«Μέλος είναι εκείνος που αποδέχεται το πρόγραμμα του και το υποστηρίζει τόσο υλικά όσο και συμμετέχοντας προσωπικά σε μία από τις οργανώσεις του».

Καθώς και η πρόταση του Μαρτώφ:

«Μέλος του ΡΣΔΕΚ είναι εκείνος που αποδέχεται το πρόγραμμα του και το υποστηρίζει τόσο υλικά όσο και συνεργαζόμενος τακτικά με μία από τις οργανώσεις του».

Για τον Λένιν ήταν απαραίτητη η διάκριση ανάμεσα σε «δραστήρια μέλη» και σε «πολυλογάδες». Μπορεί να φαίνεται αρκετά λεπτή η διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο προτάσεις. Υπάρχει όμως ένα βαθύ πολιτικό ζήτημα το οποίο δεν περιορίζεται στην ιδιαιτερότητα που είχε το ρωσικό κίνημα στις αρχές του προηγούμενου αιώνα (δηλαδή στην προσπάθεια ανατροπής της τσαρικής απολυταρχίας). Ένα ζήτημα που μας αφορά και σήμερα και που μόνο οργανωτικό δεν είναι. Η συμμετοχή σε ένα οργανωμένο υποκείμενο που θέλει να αλλάξει τον κόσμο, παλεύει για το ξεπέραςμα του καπιταλισμού και τον μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων δεν είναι απλή υπόθεση. Η πολιτική δράση που θέλει να φέρει ένα τέτοιο πρόσημο οφείλει να χαρακτηρίζεται από την ενσώματη παρουσία. Ενσώματη παρουσία στην συζήτηση, στην ανάλυση, στην δράση. Ειδικά σήμερα που κυριαρχεί η ανάθεση και η προσμονή ενός «σωτήρα».

Η συγκεκριμένη τομή του Λένιν αποτέλεσε την πρώτη σε μια σειρά από σημαντικές ρήξεις με αντιλήψεις και πρακτικές τόσο μέσα στο επίσημο εργατικό κίνημα της εποχής (όπως αυτό εκφράστηκε από τη Β΄ διεθνή) όσο και μέσα στους ίδιους τους μπολσεβίκους. Ρήξεις που μπορεί να τον έφεραν σε μία θέση μοναξιάς αλλά την ίδια στιγμή αποτελούσαν πολιτική παρακαταθήκη για το μέλλον. Τη πιο χαρακτηριστική στιγμή πολιτικής απομόνωσης την φέρνει και η έναρξη του 1ου παγκοσμίου πολέμου. Η στιγμή δηλαδή που η συντριπτική πλειοψηφία των εργατικών κομμάτων περνάει με το μέρος της κάθε εθνικής αστικής τάξης και υπερασπίζονται τον πόλεμο ως αμυντικό. Απέναντι σε αυτούς τους

«αμυνίτες» η πολεμική θα υπάρξει ανελέητη. Στόχος η μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο. Στόχος για κάθε επαναστάτη θα είναι η ήττα της χώρας του στον πόλεμο. Με αυτή τη γραμμή επιστρέφει ο Λένιν από την εξορία του στην Ρωσία τον Απρίλη του 1917.

Με αυτή την γραμμή παλεύει όχι μόνο για την ανασυγκρότηση του ρωσικού κινήματος αλλά μιας νέας διεθνούς από οργανώσεις που θα διεξάγουν «ανεπιφύλακτο, επαναστατικό αγώνα ενάντια στην δική σου ιμπεριαλιστική κυβέρνηση και στην δική σου ιμπεριαλιστική τάξη» βασική «αρχή»: «ο κύριος εχθρός βρίσκεται στην ίδια μας τη χώρα».

Σε αυτό τον αγώνα έχει μαζί του τους Γερμανούς συντρόφους από τον «Σπάρτακο». Τον Κάρλ Λήμπνεχτ και την Ρόζα Λούξεμπουργκ. Με αυτή τη γραμμή βρίσκεται να αποτελεί αρχικά μειοψηφία μέσα στους μπολσεβίκους τότε που δηλώνει «Ακούω ότι στη Ρωσία παρατηρείται ενωτική τάση, ένωση με τους αμυνίτες. Αυτό είναι προδοσία του σοσιαλισμού. Νομίζω ότι είναι καλύτερο να μείνω μόνος μου, σαν τον Λήμπνεχτ: ένας ενάντια στους 110.»

Επιστροφή στον Λένιν;

Ο Γκράμσι χαρακτήρισε την επανάσταση του Οκτώβρη του 1917 ως «επανάσταση ενάντια στο κεφάλαιο». Με αυτό τον χαρακτηρισμό δεν εννοούσε μόνο το κεφάλαιο ως κοινωνική σχέση αλλά το ίδιο το «Κεφάλαιο» του Μαρξ. Ήθελε με αυτό τον τρόπο να δείξει ότι η ρωσική επανάσταση αποτελούσε μία τομή για τον τότε κυρίαρχο μαρξισμό της Β΄ Διεθνούς. Ένα μαρξισμό που θεωρούσε την ρωσική επανάσταση λάθος γιατί δεν έγινε στην πιο ανεπτυγμένη καπιταλιστικά χώρα. Μάλιστα μία βασική διαφωνία του Γκράμσι με τον Μπορντίνγκα αποτελούσε τον αν το έργο του Λένιν και η εμπειρία του Οκτώβρη αποτελεί τομή η επιστροφή σε ένα καθαρό μαρξισμό. Η ιστορία όμως προχωράει με τομές και ασυνέχειες και όχι με επιστροφές σε κάποια καθαρή «ουσία» (της επανάστασης, της θεωρίας κτλ).

Δεν μπορούμε να επιστρέψουμε δογματικά στον Λένιν την στιγμή που αυτός μας ζητάει να κάνουμε πάντα «συγκεκριμένη ανάλυση, συγκεκριμένης κατάστασης», να σκεφτόμαστε δηλαδή πάντα μέσα στην μοναδικότητα της συγκυρίας, κατανοώντας πως το αποτέλεσμα της σύγκρουσης είναι πάντα μοναδικό, πάντα αστάθμητο. Το καλύτερο που έχουμε να μάθουμε από τον Λένιν δεν είναι συνταγές αλλά μεθοδολογία, σκεπτόμενοι από ταξική και άρα διεθνιστική σκοπιά. Με άλλα λόγια, στον κόσμο των «αυθεντικών» είμαστε όλοι ξένοι.

* Σχετικά παραθέτουμε το παρακάτω απόσπασμα από το έργο του Ντάριο Φο:

«Ο εργάτης ξέρει τριακόσιες λέξεις, το αφεντικό χίλιες»

ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΥ: Εμείς θα θάψουμε σήμερα τον πιο γήινο άνθρωπο που έχει ποτέ περπατήσει πάνω στη γη. Αυτός είναι σε όλα όμοιος μ' εμάς, σε όλα ίδιος μ' εμάς.

ANNA: Μερικοί εργάτες σηκώθηκαν όρθιοι.

Ο Βλαδμίρ άρχισε ν' ανεβάζει τον τόνο της φωνής του:

ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΥ: Σήμερα πέθανε ο πιο ανθρώπινος απ' όλους τους ανθρώπους, κλαίει η Ρωσία και ο λαός των κουρελήδων, δάκρυα από χιόνι κυλάνε από τα βλέφαρά τους κόκκινα

σαν σημαίες.

ANNA: Αργά χωρίς να κάνουν θόρυβο, ο ένας μετά τον άλλο, όλοι σηκώνονται όρθιοι, ακόμη και οι γυναίκες με τα κοιμισμένα μωρά στα χέρια. Ο Βλαδιμίρ συνέχισε ν' ανεβάζει τον τόνο· φωνάζοντας άρχισε την τέταρτη στροφή:

ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΥ: Και ο καπιταλισμός επιβιώνει ακόμη! Δουλεύει τώρα για αυτόν ο μοντέρνος σκλάβος. Ο εργάτης εκμεταλλευόμενος, ξεζουμισμένος! Κι όταν κοιμάται γίνεται ακόμα πιο χοντρός και πονηρός· ξάπλωσε, απλώθηκε στο διάβα της ιστορίας κάνοντας κρεβάτι του τον κόσμο, ταΐστρα του· δεν είναι δυνατόν να τον αποφύγουμε, δεν είναι δυνατόν να γυρίζουμε γύρω του. Η μοναδική διέξοδος είναι να περάσουμε από πάνω του ή να τον χτυπήσουμε κατά μέτωπο. Να τον τινάξουμε στον αέρα!

ANNA: Στην πλατεία ακούστηκε μια φωνή... ένας κρότος... Ο Βλαδιμίρ άπλωσε το βλέμμα... και είδε ότι ήταν όλοι όρθιοι... πάνω από τρεις χιλιάδες... του ήλθε κόμπος στο λαιμό... και δεν μπορούσε να συνεχίσει... έγινε μια μακριά σιωπή, μετά ένας ηθοποιός συνέχισε στη θέση του...

Μπαίνει ένας ηθοποιός και στέκεται δίπλα στο Μαγιακόφσκυ.

ΗΘΟΠΟΙΟΣ: Ά, το ξέρω, ο λυρικός ποιητής θα κάνει έναν μορφασμό αηδίας, και ο κριτικός έξω από την αηδία θα έχει και τάση για εμετό «μα που είναι η ψυχή;» θα πουν «που είναι η ποίηση; Αυτή είναι σκέτη ρητορική, είναι προπαγάνδα».

Μπαίνει ένας άλλος ηθοποιός που συνεχίζει.

ΗΘΟΠΟΙΟΣ: Το ξέρω, μερικές λέξεις όπως «κομμουνισμός», «εργατική πάλη» δεν είναι κομψές λέξεις, έχει πιο γλυκύ ήχο η λέξη «αηδόνι»...

ANNA: (Συνεχίζει το ποίημα) Βέβαια μια μέρα θα έλθω κι εγώ να σας μιλήσω για τούτο και για κεινο αλλά σήμερα δεν είναι καιρός για ερωτικά τραγούδια· σήμερα όλη μου τη δύναμη, όλα μου τα τραγούδια, τα δίνω σε σένα εργατική τάξη που παλεύεις!

Σ' αυτό το σημείο έγινε ένας τέτοιος σαματάς που σχεδόν φοβηθήκαμε... Ετοιμαστήκαμε να ξαναρχίσουμε... αλλά πριν από μας ένας εργάτης με γρήγορη φωνή άρχισε εντελώς μόνο του τον δέκατο στίχο.

ΕΡΓΑΤΗΣ: (Από την πλατεία) Συνάντησα έναν εργάτη αναλφάβητο. Δεν ήξερε να διαβάζει ούτε μια λέξη αλλά είχε ακούσει τον Λένιν να μιλάει με την καθαρή φωνή του κι αυτός έμαθε τα πάντα...

ANNA: Απότομα άρχισαν ν' απαγγέλουν όλοι μαζί!...ένας χορός που σ' έκανε ν' ανατριχιάζεις.

Από την πλατεία άλλοι ηθοποιοί απαγγέλανε τα ποιήματα. Αργά όλοι ανεβαίνουν στη σκηνή. Τοποθετούνται στο προσκήνιο και σιγά-σιγά απαγγέλουν τους διάφορους στίχους του ποιήματος.

ΧΟΡΟΣ: Το κόμμα είναι ένα χέρι με εκατομμύρια δάχτυλα σφιγμένα σε μια φοβερή γροθιά. Το κόμμα είναι δικό μας, δική μας η εξουσία· το κόμμα είναι το μόνο πράγμα που δεν

προδίδει, το κόμμα και ο Λένιν είναι δίδυμοι αδερφοί· ποιος αξίζει πιο πολύ μπροστά στην ιστορία; Ο Λένιν ή το κόμμα;

Εμείς λέμε ο Λένιν και εννοούμε το κόμμα.

Εμπρός σύντροφοι, δεν πέφτει κανείς όταν προχωράμε πλάτη με πλάτη.

ΦΩΝΗ: Ο σύντροφος Λένιν πέθανε.

ΧΟΡΟΣ: Πέθανε· αυτή η λέξη που χτύπησε τον εργάτη πάνω στον Τόρνο σαν μια τουφεκιά, σαν ένα ποτήρι που χύθηκε απότομα πάνω στη μηχανή ήταν τα δάκρυά του.

ΑΛΛΗ ΟΜΑΔΑ ΑΠΟ ΦΩΝΕΣ: Και οι αγρότες που εκατό φορές είχαν κοιτάξει κατάματα το θάνατο ντρεπόντουσαν να κλάψουν μπροστά στις γυναίκες. Ήταν άνθρωποι από πέτρα· άνθρωποι που δάγκωσαν τα χείλη τους μέχρι που μάτωσαν· τα παιδιά έγιναν σοβαρά σαν γέροντες, οι γέροι έκλαιγαν σαν παιδιά, χωρίς ντροπή.

Να, είναι ο Λένιν... στην κάσα του... κοιτάξτε πάνω στους γερμένους ώμους από τα' αναφιλητά, περνάει ο πιο ανθρώπινος από τους ανθρώπους.

Ο σύντροφος Λένιν πέθανε.

Εμπρός σύντροφοι· κανείς δεν πέφτει όταν περπατάμε πλάτη με πλάτη.

ΦΩΝΗ: Και ο καπιταλισμός επιβιώνει ακόμα!

ΧΟΡΟΣ: Τώρα γι' αυτόν δουλεύει ο μοντέρνος σκλάβος, ο εργάτης εκμεταλλευόμενος, ξεζουμισμένος! Και όταν κοιμάται γίνεται ακόμα πιο παχύς και πονηρός· ξάπλωσε, απλώθηκε στο διάβα της ιστορίας κάνοντας κρεβάτι του τον κόσμο, ταΐστρα του· δεν είναι δυνατόν να τον αποφύγουμε, δεν είναι δυνατόν να γυρίσουμε γύρω του. Η μοναδική διέξοδος είναι να περάσουμε από πάνω του ή να τον χτυπήσουμε κατά μέτωπο. Να τον τινάξουμε στον αέρα!

Καθώς λέγονται αυτά, οι εργάτες ξαναφτιάχνουν την βιβλιοθήκη στο προσκήνιο έτσι όπως ήταν στην αρχή της παράστασης και ξαναβάζουν στα ράφια όλα τα βιβλία. Μερικά ράφια μένουν κενά. Πίσω από αυτούς τους άδειους χώρους θα φαίνονται τα κεφάλια των ηθοποιών. Για να ξαναστήσουμε τη σκηνή γρήγορα τα βιβλία θα είναι σε σωρούς, ο ένας δίπλα στον άλλο. Στην διάρκεια αυτής της δράσης θα λέγονται οι τελευταίες λέξεις, ενώ αργά το φως θα χαμηλώνει και τραγουδιέται το τραγούδι «όρθιοι προχωράμε».

ΕΡΓΑΤΗΣ: Ο εργάτης γνωρίζει τρακόσες λέξεις, το αφεντικό χίλιες...

ΟΛΟΙ: Γι' αυτό είναι εκείνος τ' αφεντικό.

ΕΡΓΑΤΡΙΑ: Ένας άνθρωπος χωρίς κουλτούρα είναι σαν ένα άδειο σακί, όταν είναι γεμάτοι αέρα σου κάνει εντύπωση· αλλά όταν βρέχει, και βρέχει πολύ συχνά πάνω στην Επανάσταση, αυτό το σακί το ξαναβρίσκεις καταλασπωμένο ανάμεσα στα πόδια σου...

ΟΛΟΙ: Για να σε μπερδέψει!

ΕΡΓΑΤΗΣ: Ο λαός έχει μεγάλη κουλτούρα· η αστική εξουσία, η αριστοκρατία, η εκκλησία του την έχουν σε μεγάλο βαθμό καταστρέψει, την έθαψαν...

ΟΛΟΙ:... είναι ωστόσο χρέος μας να τον κάνουμε να την ξαναβρει.

ΕΡΓΑΤΗΣ: Σ' ένα φτωχό που σου ζητάει ελεημοσύνη δώσ' του δυο δραχμές για το ψωμί...

ΟΛΟΙ: ... και τρεις για ν' αγοράσει ένα βιβλίο!

ΕΡΓΑΤΗΣ: Το κόμμα μας είναι ένα κόμμα που καθοδηγείται από διανοούμενους. Οι εργάτες πρέπει να γίνουν διανοούμενοι του κόμματός μας.

ΧΟΡΟΣ: Όρθιοι προχωράμε

Εμπρός στην κόλαση πάμε

Τίποτα δεν έχουμε να σώσουμε

Μόνο το τομάρι μας έχουμε να παίξουμε, με δύναμη κλπ κλπ.

πηγή: «Ο εργάτης ξέρει τριακόσιες λέξεις, το αφεντικό χίλιες», Ντάριο Φο, Ιστορικές Εκδόσεις Αθήνα (1981), σσ.58-62